FOLKSKOLAN I SKÄRVSJÖ

"Under 1700-talets lopp hade folkbildningen så småningom förbättrats, och allt fler skolor hade grundats genom beslut av kyrkostämmorna. Ännu på 1830-talet fanns det dock inte en enda skola i nära hälften av landets församlingar, och i många av de övriga var undervisningen ytterst bristfällig. För att råda bot på dessa och andra missförhållanden, tillsattes år 1826 en skolkommission med bl.a. Tegnér och Geijer som medlemmar. På riksdagen 1840-41 kunde regeringen lägga fram ett förslag till nyorganisation av folkundervisningen. Sedan det omarbetats på vissa punkter, utfärdades år 1842, Sveriges första folkskolestadga. Enligt denna skulle minst en folkskola finnas i varje församling, och alla föräldrar skulle vara skyldiga att låta sina barn erhålla undervisning. För utbildandet av lärare skulle seminarier inrättas.

En reform av detta slag kunde givetvis inte genomföras omedelbart. Det tog bl.a. en avsevärd tid att bygga de nödvändiga skolhusen och utbilda tillräckligt antal lärare. Men fram-emot 1870 var reformen tämligen fullständigt genomförd."

Så beskrivs vår folkskolas födelse i "Medeltidens och nya tidens historia för gymnasiet" av Söderlund, Seth och Johannesson. Att befolkningen inte ansåg reformen lika angelägen som myndigheterna framgår väl tydligt av att beslutet togs under Karl XIV Johans regeringstid, men att den inte stod satt i funktion förrän under Karl XV :s sista år som svensk kung. Säkert var inte de småländska bönderna av den meningen, att skolbyggen borde påskyndas. Man behövde ju inte vara läskunnig för att bli en god arbetare, skolhusbyggen kostade pengar, liksom lärarlöner och dessutom hölls ju barnen borta från sina arbetsuppgifter i hemmet. Men med sin inrotade respekt för överheten, som ju inte bär sitt svärd förgäves, fick man foga sig i bestämmelserna och på 1870-talet började skolundervisning även bedrivas i Skärvsjö by även om en egentlig skolbyggnad saknades länge.

Folkskolan inrymdes då i en torpstuga på Skärlinamålen. Det var en lång, låg stuga som stod omgiven av knotiga äppelträd. Det fanns givetvis ingen lekplan intill skolan, barnen måste spara sin energi till de arbetsuppgifter som väntade på dem i hemmet efter undervisningens slut. Och om någon rast förekom så kunde nog rekreation erhållas i den omgivande skogen. Som lärarinna för samtliga klasser fungerade Skol-Kreddan, en ogift kvinna som var läs- och skrivkunnig. Hon hade också ett litet barn som ingen visste vem som var fader till. Hon hade anställt en barnpiga för tillsyn av barnet medan hon undervisade.

När det gällde lärarinnans lön så bar det givetvis emot att ta ur plånboken, så man hade istället ett system som bestod i att alla eleverna skulle, var sin dag, ha med sig lagad mat hemifrån till lärarinnan och barnpigan. Morfar berättade att han hade med sig lärarinnans mat i en s.k. äska, en dag när han skulle bestå lärarinnans mathållning. Det var vinter och dåligt hållna vägar och det bar sig inte bättre än att han halkade i en backe och föll omkull och i fallet satte han armbågen rakt i lärarinnans matäska. Han gläntade på locket och beskådade förödelsen, som hade bestått av potatispannkaka. Inte kunde han väl lämna fram den röran till fröken? Nej, det var lika gott att sätta

sig vid vägkanten och äta upp hela härligheten, för det skulle ju inte heller förfaras! Kristina, som Skol-Kreddan egentligen hette, liksom barnpigan blev alltså utan middag och för lille Karl vankades det aga både i skolan och vid hemkomsten till sin mor, med den kvaddade äskan som bevis för olyckan som inträffat...

Något senare omkring år 1885, inrymdes skolan några terminer i Ola Petterssons byggning i Grötsjö. Det är enda gången i historien som regelrätt skolundervisning bedrivits i Grötsjö, bortsett från mera privata initiativ som tidigare förekommit, t.ex. av lilla Moe. Lärarinnan hette nu Mina Hellgren och undervisningen bedrevs i bortre kammaren. Även bondens dotter Hilda började sin skolgång i hemmet. Sedan byggdes ett litet skolhus i Skärvsjö, på höger sida om vägen, motsatt sida mot där nya skolan senare kom att uppföras. Denna skola inrymde en skolsal och ett litet avklädningsrum och på bortsidan fanns det ett litet rum och kök avsett för lärarinnan. Här hölls då småskola för fröken Jenny Pettersson. Folkskolan var samtidigt belägen i Sävsjölund strax bakom Axel Erikssons hus. På den tiden förekom aga ofta i skolan, speciellt agades de fattigas barn, vars föräldrar hade ringa penningar eller makt över socknens styresmän. En gång hade dock lärarinnan tagit sig för att bestraffa lilla Hilda, dotter till storbonden Ola Pettersson på samma urskiljningslösa sätt som de övriga. Då kunde den uppretade fadern ses brådskande bege sig i riktning mot skolan muttrande för sig själv: "Jag ska lära bruan!". Hur den expeditionen till lärdomens värld avlöpte för bonden och lärarinnan, finns inte bevarat till eftervärlden.

Låt oss nu se hur det gick till i skolan då mor, Signe var barn, som hon själv har beskrivit det:

”När jag började skolan år 1916, var Vilhelm Berg lärare för både folk- och småskolan. Vi gick fyra månader på hösten och på vintern i något som kallades lördagsskolan. Så skolgången var inte så ansträngande på den tiden. När jag gick i första klass användes griffeltavlor och vi hade en hartass till att sudda med. Berg var så nymodig vid läsövningen att vi skulle ljuda. Det tillämpades inte vid andra skolor utan där fick de stava. Det kunde låta såhär: Johansson, Jo-säger"jo"-han säger"han"-säger "Jossahonnanon”) Men då jag hade läst rent i cirka två år, som jag hade lärt mig av mina systrar, hade jag svårt att börja ljuda.

Åren 1917-18 byggde de den nya skolan i Skärvsjö och vi skolbarn fick följa med i alla faser i uppbyggnadsarbetet och vi tyckte det var höjden av elegans. Skollärarbostaden var fin med veranda och hög trappa. Själva skolan vändes mot skogen och på gaveln mot vägen ville Berg inte ha några fönster (kanske av pedagogiska skäl, vad som hände på vägen kunde ju lätt ta elevernas intresse från undervisningen...) Illvilligt folk missuppfattade förstås detta och föranledde dem till att prata om att skolan såg ut som ett "hemlighus" (d.v.s. ett avträde). Där var en fin sal och ett avklädningsrum, som det kallades, och en förstuga att sätta träskorna i . Toaletterna bestod av fristående dass som fanns utanför i skolans omedelbara närhet.

Samtidigt med att jag började min skolgång, började också en annan flicka och en pojke från Grötsjö, så det var tre nybörjare härifrån. Första tiden hade jag en liten spånkorg med lock och ett litet handtag på locket. I den hade jag smörgåsar och en liten flaska, som jag fick fylld

Skolfoto från Skärvsjö skola omkring 1916

med mjölk hos den snälla "moster Lina" på vägen, när jag gick förbi Alfreds. Vi hade inga kor själva då. Senare fick jag en väska av smärting, att hänga över axeln att ha böcker och matsäck i. Dessa smörgåsar åt vi i avklädningsrummet intill skolsalen. Vi satt på långa träbänkar som löpte runt två sidor av rummet. I avklädningsrummet fanns en liten järnkamin och en vedlåda, vid ena långväggen. På sommaren åt vi ute, sittande på stenarna runt omkring skoldörren. Vi hade en timmes middagsrast, så när vi hade ätit hann vi också leka en stund i den angränsande skogen. På vintern åkte vi kana ute på den vattensjuka ängen ute i den inäga som kallades Lunsarumpen. Så kastade vi snöboll och då var ju alltid pojkarna värst och kastade längst och hårdast.

När lektionerna skulle börja, ringde skollärare Berg i klockan. Då fick vi ställa upp på två led utanför med händerna på axlarna på dom framförvarande. I denna ordning gick vi sedan in i skolsalen. Träskorna skulle ställas i perfekta rader i förstugan. Läraren var där ute och inspekterade. Vi hade en väldig respekt för läraren. Flickorna neg och pojkarna bockade och alla måste stå upp, när man svarade på frågor. Vi satt två och två i varje bänk. Det var ofta någon som hade löss i håret och mor hade ett väldigt besvär med att hålla oss fria från ohyra, som lätt smittade av sig från den ene till den andre. Flickorna hade så tjockt hår och i långa flätor.

Inne i skolsalen fanns en jättelik kamin av gammal modell. På vintern brann där ständigt och vi barn fick fylla vedlådan med ved. En gång i månaden skurades skolan och vi fick ett efterlängtat skurlov. I förstugan där vi hade våra träskor, fanns en bänk på vilken det stod en vattenhink och en skopa. Där drack vi alla efter varandra och vattnet fick barnen hämta först i Palmérs gatbrunn. Senare grävdes en egen brunn intill skolan. Vi hade hemläxor i många ämnen

även psalmverser och stycken ur Luthers lilla katekes, som måste läras utantill. Dessa utantillstycken innehöll ord och meningsbyggnader, som även för dåtidens barn var helt främmande och i det närmaste helt obegripliga. Låt oss t.ex. ta Luthers förklaring till första trons artikel: "Vad är det? Jag tror att Gud har skapat mig och alla varelser, givit mig kropp och själ, ögon, öron och alla lemmar, förnuft och alla sinnen, och att han ännu håller det vid makt; därtill försörjer mig rikligen och dagligen med kläder och föda hus och hem m.m. och allt det, jag till timlig näring behöver, samt beskärmar och bevarar mig för skada, farlighet och allt ont; och detta av sin blotta nåd och faderliga godhet utan min förskyllan eller värdighet, för vilket jag är pliktig att tacka och lova, lyda och tjäna honom. Det är visserligen sant." Observera att det citerade stycket ur Gleerupska skolupplagan (1906) utgöres av endast tre meningar! Vid utantilläsningen måste varje ord återges fullständigt korrekt, annars kunde man få smaka rottingen.

Flickorna hade tjocka klänningar och bar alltid förkläde i skolan. Både pojkar och flickor hade långa, hemstickade strumpor. De stacks men de värmde bra. Träskor hade de flesta och de var ofta några nummer för stora, att växa i. Flickorna hade långa flätor med fina band. Pojkarna hade kortbyxor och mössa med skärm. I småskolan skrev vi först på griffeltavlor men senare fick vi papper. Skolan slutade vid tre-fyratiden på eftermiddagen och då sjöng vi en psalmvers medan skollärare Berg spelade på orgeln. Sedan tog man sin lilla korg och gick hem och jag hade ju inte så långt.

Skolavslutningen var i början av juni och då kläddes skolsalen med löv och blommor. På examensdagen kom alltid prästen och de föräldrar som kunde. Mor var alltid där. I denna byskola gick vi tills vi var tretton år gamla, då slutade vi för att gå och läsa fram för konfirmationen. Därefter var skolgången avslutad, men vi hade i alla fall lärt oss läsa och skriva något sånär".

Senare återgick skolan i Skärvsjö till att bara omfatta småskolans första och andra klass och den lades ner helt år 1957. Året därpå avskaffades den svenska kyrkliga folkskolan för att ersättas av enhetsskolan. År 1962 beslutade riksdagen om nästa stora, ännu ej avslutade, experiment: den nioåriga grundskolan. Sedan dess har normupplösning och kunskapsförfall spritt sig i den svenska skolan i takt med tryckandet av nya läroplaner, men allt detta undgick den gamla byskolan i Skärvsjö att uppleva...

Berättade Signe Joelsson
Skrev ner och bearbetade Ingvar Joelsson